

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2024-02-07

Närvarande: F.d. justitieråden Ingemar Persson och Mari Andersson samt justitierådet Kristina Svahn Starrsjö

Begränsningar och kontroll i fråga om elektroniska kommunikationstjänster och besök på särskilda ungdomshem

Enligt en lagrådsremiss den 25 januari 2024 har regeringen (Socialdepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,
2. lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunniga Veronica Widell Edlund, biträdd av departementssekreteraren Katarina Lindskog.

Lagrådsremissen

I lagrådsremissen föreslås att Statens institutionsstyrelses (SiS) särskilda ungdomshem ska vara indelade i säkerhetsnivåer. Olika stränga bestämmelser om tillgång till och användning av elektroniska kommunikationstjänster ska gälla för de barn och ungdomar som vistas på hemmen beroende på vilken säkerhetsnivå respektive hem har indelats i.

De som vårdas med stöd av 3 § lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) på ett särskilt ungdomshem *med förhöjd säkerhetsnivå* och de som avtjänar sluten ungdomsvård enligt lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU) ska få använda elektroniska kommunikationstjänster endast för att stå i förbindelse med en annan person. Sådan kommunikation föreslås få ske bara med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av SiS och i den utsträckning det är lämpligt.

För dem som vårdas med stöd av 3 § LVU på ett särskilt ungdomshem *utan förhöjd säkerhetsnivå* ska, som tidigare, elektroniska kommunikationstjänster få användas endast i den utsträckning det är lämpligt.

Utöver dessa generella begränsningar föreslås att SiS ska få utökade möjligheter att i enskilda fall besluta om ytterligare begränsningar och kontroll av användningen av elektroniska kommunikationstjänster.

SiS föreslås vidare få utökade möjligheter att besluta om begränsningar och kontroll av besök vid särskilda ungdomshem. Ett besök ska få villkoras bl.a. av att besökaren genomgår kroppsvisitation, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl. SiS ska även, om det behövs, undersöka om den som barnet eller den unge vill kommunicera med eller få besök av är dömd eller misstänkt för brott.

Förslagen föranleder följande yttrande.

Förslaget till lag om ändring i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga

12 §

I paragrafens första stycke föreslås en bestämmelse om att de särskilda ungdomshemmen ska vara indelade i säkerhetsnivåer. Vilken säkerhetsnivå ett hem indelas i utgör enligt förslagen utgångspunkten för vilka begränsningar i fråga om elektroniska kommunikationstjänster som ska gälla för de barn och unga som vårdas på hemmet. I lagrådsremissen anges att det är SiS som ska besluta om vilken säkerhetsnivå ett visst hem ska ha och att SiS har påbörjat ett arbete med att dela in hemmen i tre olika nivåer. Det anges vidare att det är viktigt att säkerhetsarbetet är flexibelt så att organisationen kan förändras om behoven ändras och att det därför inte är lämpligt att i lag reglera hur indelningen i nivåer ska göras.

Lagrådet konstaterar att lagrådsremissen innehåller förslag som i flera avseenden inskränker enskildas fri- och rättigheter, som finns reglerade i såväl regeringsformen som Europakonventionen och Barnkonventionen, och att indelningen i säkerhetsnivåer utgör grunden för hur omfattande inskränkningarna kommer att vara. Det är mot denna bakgrund inte lämpligt att SiS helt på egen hand beslutar om indelningen i säkerhetsnivåer. Lagrådet anser att det i ett övergripande ramverk – i lag eller förordning – bör regleras vilka omständigheter SiS ska beakta när myndigheten beslutar om indelningen av hemmen i säkerhetsnivåer. Frågan bör beredas i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

I tredje stycket införs en proportionalitetsprincip. I författningskommentaren anges att bestämmelsen innebär att barnet eller den

unge inte får placeras så att han eller hon omfattas av mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för att vården ska kunna genomföras och för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas. I lagtexten anges dock inte att hänsyn ska tas till att vården av den unge ska kunna genomföras, vilket Lagrådet anser är en brist.

Lagrådet föreslår att lagtexten i tredje stycket får följande lydelse.

Den unge får inte anvisas en plats som innebär mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för att vården ska kunna genomföras eller för att ordningen eller säkerheten på hemmet ska kunna upprätthållas.

15 e och 15 f §§

I 15 e–15 i §§ föreslås bestämmelser om begränsningar i användningen av elektroniska kommunikationstjänster på särskilda ungdomshem för barn och unga som är placerade på sådana hem på grund av eget beteende (3 § LVU).

Bestämmelserna i 15 e och 15 f §§ föreslås gälla generellt på hem för barn och unga som är placerade med stöd av 3 § LVU. Det har sedan länge funnits begränsningar som innebär att de barn och unga som vårdas med stöd av 3 § LVU har rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster endast i den utsträckning det är lämpligt. Genom de nu aktuella förslagen skärps begränsningarna på hem med förhöjd säkerhetsnivå. Vid föredragningen har det upplysts om att några beslut i enskilda fall inte är avsedda att fattas med stöd av dessa båda paragrafer. Det innebär att den enskilde inte kan få ett negativt beslut t.ex. om tillgång till mobiltelefon och således inte heller någon rättslig prövning av möjligheten till det.

I lagrådsremissen anges att användningen av elektroniska kommunikationstjänster ska ske i enlighet med det särskilda ungdomshemmets rutiner och ordningsregler, det vill säga där ska

regleras i vilken utsträckning det är lämpligt att använda elektroniska kommunikationstjänster (15 e §). När bestämmelsen senast ändrades (då placerad i 15 a §) angavs i propositionen att det kan behövas regler på de särskilda ungdomshemmen när det gäller t.ex. tider för användning av elektroniska kommunikationstjänster och att detta bör kunna regleras genom ordningsregler (prop. 2017/18:169 s. 61). Det påpekades att föreståndaren vid ett hem för vård eller boende ansvarar för att det finns ordningsregler för de dagliga rutinerna på hemmet, se 3 kap. 5 a § socialtjänstförordningen (2001:937).

I den nu aktuella lagrådsremissen anges att närmare föreskrifter om tillämpningen av begränsningarna kan meddelas genom myndighetsföreskrifter med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen och att regeringen avser att återkomma i frågan. Med hänsyn till att de föreslagna begränsningarna innebär inskränkningar i enskildas fri- och rättigheter är det viktigt att det finns en tydlig reglering av vilka inskränkningar som kan komma i fråga och som bl.a. föreståndarna vid hemmen ska förhålla sig till när de beslutar om ordningsregler. Det är angeläget att regeringen gör en proportionalitetsbedömning i fråga om vilka inskränkningar som kan komma i fråga redan när normgivningskompetensen delegeras till en myndighet.

Lagrådet anser att dessa frågor bör behandlas utförligare i en kommande proposition.

15 i och 15 o §§

I paragraferna anges att vissa beslut får gälla i högst 30 dagar. För tydlighets skull bör det påpekas att nya beslut kan fattas kontinuerligt.

I 20 a § finns en proportionalitetsbestämmelse som ska tillämpas vid användningen av tvångsåtgärder enligt vissa paragrafer. Bestämmelserna i 15 i och 15 o §§ omfattas inte av 20 a §. Lagrådet anser dock att det ska göras en proportionalitetsbedömning när man tillämpar andra meningarna i dessa båda paragrafer, som lyder: "När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas." Paragraferna bör därför tas med i uppräkningsdelen i 20 a §.

15 j §

I tredje stycket föreskrivs att utrustning för elektroniska kommunikationstjänster får samlas in under en behandlingsaktivitet, sysselsättning eller dygnsvila. Det Lagrådet anfört angående 15 e och 15 f §§ gäller också i fråga om denna bestämmelse.

15 l §

I första stycket föreskrivs att den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får ta emot besök endast i den utsträckning det är lämpligt. Det Lagrådet anfört angående 15 e och 15 f §§ gäller också i fråga om denna bestämmelse.

20 a §

I paragrafen finns en bestämmelse om proportionalitet vid användandet av tvångsåtgärder. Lagrådet ifrågasätter om ordet tvångsåtgärder ska användas här, eftersom det inte används i de aktuella paragraferna.

Se också vad Lagrådet anfört angående 15 i och 15 o §§.

Förslaget till lag om ändring i lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård

Vad som anförts i det föregående angående 12,15 e,15 f, 15 i och 15 o §§ gäller också flera av paragraferna i denna lag.

Ikraftträdandet

Lagarna föreslås träda i kraft den 15 maj 2024. Utredningen hade föreslagit ett ikraftträdande den 1 juli 2024. Detta förslag kritiserades av flera remissinstanser.

Det framfördes bland annat att det under en längre tid har varit platsbrist på de särskilda ungdomshemmen och att det behövs tillgängliga platser på hemmen för att dessa snabbt ska kunna ta emot de barn och ungdomar som har behov av platserna. När hemmen ska delas in i olika säkerhetsnivåer kommer det att behövas platser på de olika nivåerna, varför en viss utbyggnad behöver ske. Vidare kommer vissa barn och ungdomar att behöva omplaceras med hänsyn till de olika säkerhetsnivåerna, vilket kan befaras ta tid.

Från JO, som har besökt flera hem, påtalades att det med anledning av de nya reglerna krävs att SiS antar nya riktlinjer och säkerställer att bestämmelserna är kända både till innehåll och innebörd och att personalen har tillräckliga kunskaper om de rättsregler som styr utformningen av riktlinjerna. JO ställde sig frågande till om SiS har de förutsättningar som kommer att krävas för att klara av detta i tid till den 1 juli 2024.

Lagrådet instämmer i dessa farhågor, inte minst när det nu föreslås ett ikraftträdande redan den 15 maj.